

راهنمای تکمیلی الگوی پیشنهادی طراحی آموزشی ویژه کلاس‌های چندپایه

گام ۱ - تعیین پایه‌ها، ترکیب سنی، جنسیتی

به دلیل وجود پایه‌های مختلف در یک کلاس، اغلب دانش‌آموزان مختلط (دختر و پسر) در سنین مختلف در این کلاس‌ها حضور دارند و معلم می‌بایست قبل از هر اقدامی به تعیین تعداد پایه‌ها، سن، جنسیت و دیگر گوناگونی‌های دانش‌آموزان که در یک کلاس و با حضور یک معلم تحصیل می‌کنند، بپردازد. تعیین شرایط فوق به معلمان کمک می‌کند ضمن شناخت مناسب از شرایط کلاس و دانش‌آموزان، در طراحی یک درس این تفاوت‌ها را در نظر گرفته و تدریس مؤثرتری داشته باشد.

گام ۲ - استخراج اهداف و مفاهیم مشترک ماده درسی

هدف‌های اصلی دوره ابتدایی در مواد درسی گوناگون از پایه اول تا ششم از عمق و وسعت کم به زیاد تکرار شده است. این هدف‌های مشترک باید بر مبنای کتاب درسی، راهنمای معلم ماده درسی مورد نظر و بر اساس مهارت‌ها و دانستنی‌های مشترکی که دانش‌آموزان قرار است به آن دست یابند، معلوم گردد. به عنوان مثال؛ ماده درسی علوم با هدف مشترک طبقه‌بندی جانوران و مفاهیم مشترک شکل، غذا، محل زندگی و رشد جانوران در علوم اول تا سوم را می‌توان مصداق این فعالیت ذکر کرد.

در این گام توجه به اهداف و جهت‌گیری‌های مشترک در چارچوب کتاب درسی ضروری است و به طور کلی منظور مفاهیمی است که یک ماده درسی در پایه‌های مختلف به مفهومی مشترک می‌پردازد. این مفاهیم نه خیلی وسیع و کلی است که محدوده آن را نتوان تعیین کرد و نه خیلی جزئی و محدود که نتوان آن را مطالعه کرد اما باید توجه داشت هر چه قدر بدنه مشترک در تدریس یک مفهوم قوی تر باشد قطعاً نتیجه بهتری حاصل می‌شود. به عنوان مثال: وقایع، رخدادهای تاریخی، اتفاقات جاری زندگی دانش‌آموزان و مفهومی مشخص در علوم مانند مفهوم طبقه بندی گیاهان، آموزش یک مهارت می‌تواند دستمایه آموزش و تدریس معلم قرار گیرد.

گام ۳ - استخراج اهداف و مفاهیم اختصاصی پایه تحصیلی

اهداف و مفاهیم اختصاصی بر مبنای کتاب درسی و راهنمای معلم، هدف‌ها و مفاهیم خاص یک ماده درسی در هر پایه است که معلوم می‌کند، دانش‌آموزان کدام محتوای اختصاصی شامل دانستنی‌ها و مهارت‌های هر پایه را باید کسب کنند.

گام ۴ - نحوه بکارگیری همیار معلم

یکی از راه‌های مدیریت کلاس چندپایه همکاری معلم و دانش‌آموزان در خلق فرصت‌ها و تجارب یادگیری است. همیار معلم می‌تواند با توجه به هدف یادگیری از هم پایه‌ها و یا با صلاحدید معلم از پایه‌های مختلف بر حسب

توانایی دانش‌آموزان تشکیل گردد. و بهتر است در ابتدای سال تحصیلی و قبل از تشکیل گروه، وظایف درسی و نحوه تعاملات اجتماعی که هر گروه باید به عهده بگیرد تعیین شود.

همیار معلم می‌تواند از طریق فعالیت‌های تمرینی و گاهی در برخی گام‌های آموزش به معلم کمک کند. چگونگی، میزان و سطح این همیاری توسط معلم و متناسب با فعالیت‌های یادگیری در مفهوم مشترک و اختصاصی تعیین می‌گردد.

همیار معلم باید توانایی کمک به گروه را داشته باشد و علاوه بر وظیفه درسی، وظیفه مهارت اجتماعی؛ مانند احترام به گروه، آرام صحبت کردن، گوش کردن به سخنان دیگران و تشویق به مشارکت یاران گروه را داشته باشد. گروه‌های غیرهمگن معمولاً بهتر کار می‌کنند و تفاوت‌های افراد گروه باعث کارآمد شدن یادگیری از طریق همیاری می‌شود.

گام ۵ - تعیین مواد و رسانه آموزشی

- ابزار و مواد آموزشی باید امکان یادگیری مستقل و کاوشگرانه برای دانش‌آموزان را داشته باشد. به گونه‌ای که قابلیت استفاده فردی و گروهی را داشته و متناسب با امکانات مدرسه و شرایط آموزشی، بومی و فرهنگی دانش‌آموزان باشد. به عنوان مثال تخته متحرک، تخته مغناطیسی، انواع کاربرگ، وسایل نیم ساخته آموزشی (به خصوص در ریاضی و علوم)، مولاژ، نقشه‌های نیمه سفید، کتاب‌های اطلاعات عمومی و دانشنامه‌های کودکان و نوجوانان و ... می‌تواند به معلم در آموزش کمک کند
- فرایند تهیه و تولید آن‌ها آسان و ارزان باشد و مواد اولیه وسایل آموزشی به راحتی و رایگان از محیط قابل دسترس باشد.
- با استفاده از منابع طبیعی، مواد معدنی و مواد زاید صنعتی با توجه به اقلیم و کارخانه‌های موجود (چرم، چوب، سنگ و فلز)، مواد دورریز خانگی و ... باشد.
- استفاده از فناوری‌های جدید در حد امکان مدرسه و کلاس (فیلم آموزشی، پاورپوینت، عکس، اسلاید و ضبط صدا و تصویر و ...).
- یکی از راه‌های تهیه مواد آموزشی دست‌سازهای معلم و دانش‌آموزان متناسب با اهداف مشترک و اختصاصی یادگیری با مشارکت افراد جامعه محلی در ساخت و تهیه مواد آموزشی زیر نظر مدیر و معلم است.

گام ۶ - سازماندهی محیط یادگیری

چگونگی آرایش میز و نیمکت در کلاس و نحوه بهره‌گیری از دیوارها و سقف و کف کلاس تأثیر زیادی برای عملکرد کلاسی معلم و دانش‌آموزان دارد. معلمان کلاس‌های چندپایه باید برای اداره کلاس درس خود و تعیین

موقعیت‌های ویژه تدریس، محیط فیزیکی و ترکیب کلاس و گروه بندی دانش‌آموزان انعطاف پذیر بوده و از قبل برنامه‌ریزی کرده باشند. دانش‌آموزان در بیشتر مواقع باید بتوانند در فضای کلاس به راحتی فعالیت کنند و به یادگیری خود کمک نمایند. نظم و ترتیب وسایل کلاس و گروه‌بندی دانش‌آموزان به اهداف و فعالیت‌های مشترک و اختصاصی بستگی دارد.

گام ۷ - تعیین پیش‌دانسته‌های دانش‌آموزان کلاس چند پایه

معلم باید با اجرای ارزشیابی تشخیصی در ابتدای درس نقطه شروع را پیدا کند و به تعبیری حلقه زنجیر دانش و مهارت‌های جدید را به حلقه دانش و مهارت‌های قبل پیوند دهد تا بتواند فرایند آموزش و یادگیری را در مسیر صحیح پیش ببرد.

در مفاهیم مشترک ابتدا باید تعیین شود دانش‌آموزان کل کلاس با توجه به پایه تحصیلی چه چیزهایی را باید بدانند و بعد مشخص شود تا چه حد می‌دانند. در تعیین پیش‌دانسته‌ها معلم باید علاوه بر دانش‌ها به مهارت‌ها نیز توجه کند و در مفاهیم اختصاصی نیز باید سطح دانش و مهارت هر پایه را برای ارائه مفاهیم اختصاصی تعیین کرد.

گام ۸ - تعیین فرایند آموزش

معلم باید طرح درس سالانه و روزانه را بر اساس الگوی طراحی آموزشی برای کلاس چند پایه خود (متناسب با شرایط آموزشی و فرهنگی) طراحی کند. همچنین طرح درس روزانه اش را بر اساس یک موضوع درسی به دقت آماده کند تا دانش‌آموزان پایه‌های مختلف را به انجام فعالیت‌های یادگیری سودمند ترغیب نماید.

معلم کلاس درس چند پایه باید روش‌ها و فنون متعدد مؤثری برای تدریس آماده کرده و از آن‌ها برای جلب علاقه دانش‌آموزان بهره‌گیرد. به کارگیری روش‌های تدریس باید همراه با انعطاف پذیری و توجه به نوع محتوا و نیازمندی دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد. باید توجه داشت در ارائه مفاهیم اختصاصی هنگامی که معلم با یک گروه (یک پایه) کار می‌کند، گروه دیگری (پایه دیگری) همزمان مشغول مطالعه و یادگیری مستقل هستند.

گام ۹ - تعیین روش سنجش و ارزشیابی

- ارزشیابی به مثابه ابزاری برای یادگیری در زمان و مکان مشخص انجام نمی‌گیرد و متناظر بر تمام ارکان طراحی آموزشی است و معلم در سرتاسر فرایند یادگیری به وسیله روش‌ها و ابزار گوناگون به سنجش اهداف و انتظارات عملکردی دست می‌زند و بازخورد شفاهی و یا کتبی مناسب و به موقع به دانش‌آموزان می‌دهد.

- معلم در سنجش و ارزشیابی اهداف و مفاهیم مشترک با توجه به نشانه‌های تحقق اهداف در هر پایه، به صورت گروهی و در مفاهیم اختصاصی پایه، تک‌پایه عمل نماید.
- ارزشیابی باید بر اهداف و مفاهیم اصلی متمرکز باشد.
- سنجش و ارزشیابی بر روی اهداف اساسی متمرکز است. کنترل و نگهداری اسناد پیشرفت دانش‌آموزان (پوشه کار) به دلیل ارزشیابی پایه‌ها و سطوح مختلف در چندپایه بسیار مهم و نیازمند مدیریت دقیق و نظارت معلم است.
- لازم است معلم روش سنجش و ارزشیابی و ابزار متناسب با آن را از قبل تهیه نماید.

گام ۱۰ - تعیین تکلیف هدفمند

- تکلیف می‌بایست متناسب با توان ذهنی و جسمی و تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان تعیین شود.
- اگر تکلیف به صورت گروهی برای تمام پایه‌ها ارائه شود باید سطح انتظار انجام تکلیف در هر پایه مشخص گردد.
- تکلیف در کلاس چندپایه باید به تحقق اهداف مشترک و اختصاصی بینجامد و می‌تواند به صورت یک تکلیف آماده‌سازی از روز قبل با ایجاد انگیزه برای دانش‌آموزان و متناسب با محتوای پایه باشد.
- تکلیف می‌بایست متنوع و انعطاف پذیر بوده و ویژگی خودیادگیری داشته باشد تا ضمن تعمیق و تثبیت درس در مواردی مکمل آموزش گردد.
- ارائه انواع تکلیف آماده‌سازی، تثبیت و تعمیم به دانش‌آموزان متناسب با پایه تحصیلی و هدف یادگیری از اهمیت زیادی برخوردار است.